

ték a *diluviális ember nyomainak* felfedezését\*, de a gondosabb utánajárás ezen felfogás helytelen voltáról győzött meg mindannyiszor. S magam is, támaszkodva számos magam gyűjtötte adatra, már két ízben — a porácsi\*\* és a haligóczy\*\*\* barlang leírásánál — szálltam síkra a diluviális ember nyomairól szóló felfogás ellen. De míg az előbb említett két barlangban a diluviális ember létezését bizonyító adatok határozottan hiányzanak, addig az ó-ruzzsini barlangban minden kétségen felül áll, *hogy a második szénréteg a barlangi medve kortársának műve.*

Nem hittem szememnek, midőn 1879. augusztus utolsó napjaiban ezen érdekes tényre bukkantam és nem is léptem azzal előbb a nyilvánosság elé, míg 1880-ban az elfogulatlan kutató kellő skepszisével, még két ízben meg nem vizsgáltam ezen szénréteg előfordulási viszonyait, és mind a két ízben még újabb és döntőbb adatokat gyűjtve, azon meggyőződésre nem jutottam, *hogy itt valóban a diluviális ember nyomaival van dolgunk.*

Ez tudtommal az első eset, melyben a diluviális embernek hazánkban való előfordulása ki van mutatva és azért az ó-ruzzsini „nagy barlang“ is különösen fontos, sőt mondhatjuk, hogy anthropológiai tekintetben eddig hazánk legfontosabb barlangja.

Reményem, hogy a jövő évben folytatandó ásatásaim még jobban megerősítik a fentebb közlötöket — ha egyáltalában megerősítésre még szorulnának — és hogy nem leszek kénytelen azt lerombolni, mit nagy gonddal és óvatossággal felépítettem. Reményem annál okadatoltabb, mert meg vagyok győződve, hogy felfedezésem nem fellelő, melynek felépítésénél egy jó adag képzelet is szerepelt, hanem — jó lelkiismerettel mondhatom — szilárd alapon álló bástya, mely megdönthetetlen tényeken nyugszik. Ezen meggyőződésemben tehát világgá bocsátom azt a hírt, *hogy diluviális ember hazánkban is élt.*

DR. ROTH SAMU.

\* Majláth Béla a lizskovai, Radányi Mátyás a haligóczy, Münnich Sándor a porácsi barlangból stb.

\*\* A Term. tud. Közlöny 1878. évf. 111. és 112. füzet.

\*\*\* A m. tud. Akadémiához beadott s megbízásából eszközölt barlang-kutatásokról szóló jelentésben.

## V. AZ AFRIKAI ŐSERDŐK ÉLETÉRŐL.\*

Uraim és hölgyeim!

Ha az ember északról érkezik Afrikába, minden felé homokos pusztát, sivatagot talál; csak a Rákfordulón túl,

\* Brehm Alfred előadása 1880 decz. 11-ikén Budapesten.

Természettudományi Közlöny. XIII. kötet. 1881.

az ÉSz. 18-adik fokától kezdve tűnik fel az a mezőség, melyet találhatóbb kifejezés hiányában „gyeptérség“-nek, „steppé“-nek mondhatunk.

E gyeptérségek növényzete, különösen ha a sivatag növényzetével ha-

sonlítjuk össze, gazdag ugyan, de az évek csakis esős időszakában: az afrikai nyár Napja lepörzsöli, kiégeti újra. A gyep térségeket ezokon csak olyan növények díszítik, melyek természetöknél fogva rövidéletűek. Nagyobb kiterjedésű és állandó növényzet ott diszlik csak, ahol a viharok szárnyain gyakran jelennek meg a fellegek, ahol az eső dúsan öntözi a szomjas vidéket és a talajban, alomban, tavakban nagyobb mennyiségű víz gyűl össze. Az ilyen vidékek felé közeledve, láthatjuk, miként, gyarapodik a gyep térség növényvilága, miként kővéredik a fű, lombosodik a bokor, emelkedik a fa és miként megy át a növényzet igazi erdőkkbe, melyeknek buja gazdagságához kevés van hozzáfogható. Ahol az Atlanti-tenger részéről a Guineai-öböl nyúlik be a szárazföldbe, más részről pedig az Indiai-óceán szűkíti meg Afrika szárazföldjét, ahol a két világtenger szülte felhők egymással úgy szólván kezdet foghatnak a szárazföld felett s hónapokig tartó záporok zuhognak alá a földre: csak ott diszlenek az erdők egész pompájokban. Ott óriás fákká nőnek azok a növények is, amelyek másutt törpe bokrok; ott a föld más tájainak igénytelen külsővel tengődő élősdinövényei is képzeletet felülmúló alakzatokban és pompában jelennek meg.

De az év egész folytatában még itt is hiába keresnők a buja növényzetet, a dús lombú erdőt és a gazdagon nyüzsgő állatvilágot. A nyári forróság az egyenlítőől az ÉSz. 10-ik fokáig rendkívüli. Amint nálunk a dér, a fagy hat dermesztőleg a növények életére, úgy itt a forróság az, melynek hatása alatt mély, dermesztő álomba merül a növény- és állatvilág. A növények elhullatják lombjaikat és tarlott lesz a fa, a bokor, mint nálunk télen; az állatok is rejtekekbe vonulnak és álomba merülnek, mint a mi téli-alvóink.

Hanem annál szebb azután az újra ébredés, a kikelet.

A természet ez ébredésének vázolását, mely rendszeren a mennydörgés ha-

ragja és a villámok ropogása között szakadó esővel kezdődik, mellőzöm; inkább azon képek ecsetelését kísértem meg, melyeket Afrika belsejének erdei nyujtanak, ha a szárazföld valamely nagy közlekedő útján igyekszünk belehatolni.

Ilyen nagy közlekedő útja, ilyen hatalmas élet-ere Afrikának a Nilus. Ez volt az én útam is, mely Afrika belsejébe, az őserdőbe vezetett.

Khartumban, Keleti-Szudán fővárosában a Kék-Nilus mellett könnyű kis csónakba ültünk.

Mikor Khartumot elhagytuk, az északi szél még küzdött a déli légáramlattal, mely az esőt hozza szárnyain.

Csónakunk a Nilus habjain lebeg; haladunk a folyás ellenében. Az evezők edzett hajósok markában vannak, kik a folyó ölén nőttek fel és életöknek nagyobb részét töltötték a vizen, mint partjain. A csónak merészen hasítja az ellene jövő habokat s azok megtörve hömpölyögnek tova oldala mellett kiszabott útvokon. Khartum házai még szemünk előtt vannak; majd eltűnnek, és a parton itt-ott szegényes falvak jelennek meg szalma-kunyhóikkal, mimóza-ligeteikkel; végre ezek is a távol ködében vesznek el és a parton a gyep térség beláthatatlan fűerdője váltja fel őket. Majd az erdő veszi át az uralmat, elfoglalja a partokat és kiterjesztett karjaival, ezer meg ezer ágaival átnyúl, áthajlik a folyó tükreire és útunkat állja. A part mentén alig van pár lányi szabad térség a csónak számára; a csónakot csak csáklyákkal tolnak előre. — Az arab hajósok megszokták ezt és tudnak is magukon segíteni. Egyikök feláll a csónakban, hozzá fohászkodik Allahhoz, jó szelleme oltalmába ajánlja testét, lelkét, hogy mentse meg őt a krokodil torkától, azután pedig szájába veszi a hosszú hajókötelet, beleugrik a vízbe és úszik előre. Ahol lába földet ér, ott valami tuskóhoz, vagy faderékhez odaköti a kötelet, a csónakban levők pedig ezen húzzák a csóna-

kot. Így halad ez lassan, lépésről lépésre, méterről méterre. Ha egy nap alatt másfél mérföldet haladunk, az már sok!

Az út ilyen haladás mellett hosszú, az igaz, de nem unalmas: a természet változatos bájai megrövidítik az órákat, meg a napokat.

Már benne vagyunk az őserdőben, és ime, még egyszer rátalálunk az ember nyomaira. A folyó partjától kijárt ösvény vezet az erdő belsejébe. Az ösvény nedves talaján emberi, apró női lábak nyomai tűnnek fel. Ha ez ösvényt követjük, eljutunk az erdő belsejében egy kis telepítvényhez, melyben egy nevezetes népfaj lakik. A *hasszaniidák*\* ezek, kik Keleti-Szudán népei között a legszebbek. És ők, különösen az asszonyok, szépségöknek teljes tudatában is vannak. Az asszonyok az erdő legmélyebb árnyékában ülnek egész nap, hogy bőrük szépségén az égető napsugarak csorbát ne ejtsenek; az erdőt csak éjjel hagyják el, csak akkor sétálnak le a folyóhoz. Szépségök boldogító érzetében kevéssel megelégszenek, a vagon és pipere után nem áhítoznak: 20—30 kecske fedezi minden szükségletüket és egy rabszolga elvégzi minden munkájokat; ők csak természeti szépségök ápolására, megtartására fordítják minden figyelmüket. És férjeik, akik az engedékenység erényét talán túlságban is gyakorolják, ez ártatlan szenvedélyökben még támogatják is őket, amennyire tőlök csak kitelik. Óh e férjek mintaképei a jó férjeknek: szelidek, jámborok, türelmesek és barátságosak; még az idegenek iránt is olyan nagyfokú vendégszeretetet mutatnak, mely az európai fogalmak határán nagyon-nagyon is túlmegy.

De haladjunk tovább!

A folyó két partján áttörhetetlen erdő emelkedik, inda, ág, bokor és fa mindenütt, melyek lombjai a zöld min-

\* Brehm *hasszaniidákat* mondott; valószínű, hogy a *hasszaniidák* néptörzs valamely ágát értette, akik e vidékeken élnek.

P. J.

den gondolható árnyalatában mosolyognak felénk. A mimózák vékony sallangú leveleikkel 5—6 különféle fajban pompáznak; mellettök az ezüstös levelű pálmák és a sötétlombú tamarindák a legszebb harmóniában díszlenek; erdő, sűrű erdő amerre a szem csak eltekint, szövevényesen egymásba fogódzkodó ágakkal, kanyargó indákkal, melyen át nemcsak a láb, de a szem sem képes utat találni. A parton nincs egy arasznyi föld sem szabadon. A csónakot mérföldeken át csak csákyával vontatjuk előre. Nem is egy erdő ez, amely szemeink előtt van! — Mintha erdő erdő felett terülne el ötszörösen: egyik lombsátor a másikon pihen, egyik óriás mennyezet a másik felett képez boltozatot. Lenn az áttörhetetlen cserjék ágai és kúszó növények indái valóságos nemezzé szövődtek a bozóttal és az embermagasságra felnyulakodó fűvel; felettök száz meg száz bokor koronája sátoroz; ezek felett a mimózák gyönyörű lombja emelkedik; ezek felett ismét a tamarinda és az ébenfa társaságában a majomkenyérfa nyújtja ki nagylevelű karjait és végre az egész fölé a méltóságos pálmák emelkednek óriás leveleikkel.

A látvány csakugyan festői; az ember szeme nem talál nyugtot, nem tudja, hova nézzen; tétováz, ámul, szinte elkáprázik a tenyészet emebujaságán.

A víz partjától ismét egy út vezet a vadon belsejébe. Csakhogy ezen hiába keressük a kecses nők apró lábnyomait. Ezt az utat nem az ember, — az erdő vadjai taposták ki; ez az ő közlekedő vonaluk, melyen háborítatlanul járnak kelnek a rengetegből ki és a rengetegbe be. Az úttörők tulajdonképen az *elefántok*, melyek a legidősebb hím vezérlete alatt csordákban csatangolva, a legsűrűbb erdőn is keresztültörtetnek: útjukban csak a legerősebb fákat kerülük meg; a czombvastagságúakat kicsavarják gyökerestől, az útba álló hatalmas ágakat letördelik, galyait és lombját lelegetik,

úgy haladnak feltarthatatlanul a kitűzött irányban előre. 15—20 elefánt képezte csapat egy hajtásra olyan útat tör a legsűrűbb rengetegen át, hogy más állatok kényelmesen járhatnak rajta. És az állatok ez útat szívesen is használják fel az őserdő sűrűségeiben. Az ilyen úton czammog a *vizi ló* (Hippopotamus) a legelőre, amint az éj csendjében a folyót elhagyja; ezt választja a *rinócerosz*, ha a folyó iszapos partja felé szándékozik; ezen az úton siet a *vad bivaly* és az *antilópe* szomját oltani; ezen kullog sokszor az *oroszlán* és az erdő más félelmetes vadja. Ilyen úton ólalkodott egyszer én utánam is egy oroszlán. Különben nappal bátran használhatjuk ez útat; csupán éjjel veszedelmes az.

A csónakot kikötjük. Kiszállunk.

Az erdő most még változatosabb képeket tár elénk. Annyi ág, annyi gally, annyi végnélküli inda, temérdek levél, millió virág mindenütt, a növények oly bonyodalmas összevisszája kápráztatja szemünket lépten, nyomon, s ugyanaz a tarka zürzavar ezer és ezer változatban ragadja meg lelkünket, amerre csak tekintünk, hogy az őserdőről szinte lehetetlen valami kiváló egységes képet alkotnunk. Nézőnk, álmélkodunk, bámulunk, de lelkünk a chaosban nem talál megnyugvást. Végre, miután egy kilométernyi utat megtettünk az őserdő belsejében, hatalmas fa emelkedik fel szemünk előtt, mely azután annyira megragad, hogy látását el nem felejtjük soha. Ez a *majomkenyérfa* vagy *baobab* (*Adansonia digitata*). A növényország elefántja ez, melynek méreteiről alig alkothat magának az ember fogalmat. Gondoljanak egy olyan fadereket, mely embermagasságban — amint én magam megmértem — még 20—22 öl kerültetű; olyan növényi szörnyeteget, melynek terebélyes ágai e magasságban a századostölgyeinkkel vetekednek; gondolják hozzá azután a többi ágakat fel egész a csúcsáig, melyek mind óriások, valami különös otrombák, esetlenek mint az

elefántok, rinóceroszok tagjai; gondolják el azután, hogy a forróság által lombjától megfosztott fának pusztán, leveletlenül terjeszkedő ágairól, hosszú nyeleken száz meg száz dinnye-nagyságú gyümölcs lóg alá: akkor átlátjuk, hogy a majomkenyérfa az őserdőnek valami olyan jelensége, melynek nézéséhez szokni kell a szemnek, de azután eltörölhetetlenül vésődik be emlékünkbé, képét megtartjuk örökre.

Ha az esőzések szaka beáll, más képe van az Adansoniának is. Az első tavaszi esők után eltörnek — úgyszólván mennydörgés és villámlás között — hatalmas, 5—7 hasábú levelei és fehér, a mi nagy kerti-rózsáinkhoz hasonló virágai. Ilyenkor óriás rózsatőhöz hasonlít a majomkenyérfa, mely mellett valamennyi más fa eltörpül és közönséges jelenséggé alacsonyodik. Még a méltóságos *dómpálma* (*Hyphaene thebaica*), a föld egyik legszebb fája sem igen mérkőzhet vele. Pedig szép ám e pálma is! Dereka körülbelül egy méter magasban kihalasodik, azután megszűkül, és így emelkedik fel a magasba, csúcán körben álló, 1—1 □ méternél terjedelmesebb levelekkel, barnapiros, gyermekfej-nagyságú gyümölcsökkel.

Ezeket szemlélve, még mindig nem ismerjük az afrikai őserdő igazi bélyegét.

Valami mesés nagyszerűségben tárnak elénk a kúszó növények. Az a száz meg száz inda, mely a lombsátorból majd mint finom kacskaringó csüng alá, majd mint vastag kötél óriás faderekeket övez, amott meg átkúszik az ágakon, friss lombbal ékesíti a száraz ágat és idegen, sokszor a legpompásabb színekben tündöklő virágokkal árasztja el a meddő koronát, mely felhatol a legmagasabb tetőig, összeköti a szomszédsudarakat, összebonyolódik és még mindig tovább folytatja útját, mintha a végtelenséget akarná jelezni: az a valóságos útvesztője a szemnek. Az ember látja a növényt; itt van szeme előtt; hanem hogy honnan jön, hol van a kezdete és hova megy, meddig

ér, azt el sem képzelheti. Az egyik tövétől távol, talán egy mimóza letarolt ágain hozza meg virágát, a másik pedig maga fogadja el az idegen virágok ékét.

Ez, a kúszó növények csodálatos világa az, ami az őserdő jellemét megadja.

És e csodálatos növényzetnek nemcsak saját világa jellemző, hanem az is, hogy rajta, közöttte, benne talál hajlékot az erdő czifraruhájú énekkara, a madárvilág.

Folytatva lépteinket az őserdő sátorában, hirtelen megvillan valami a lomb között, mintha fényesre csiszolt ércztükör vetette volna vissza a napsugarat. Keressük a jelenség okát, és megtaláljuk — nem ugyan a csiszolt érczlapot, hanem a *fényes seregély* (Lamprotornis) aranyas zöldben ragyogó tollruháját. Ez vetette vissza a ráeső napsugarat. — Oly negédesen tekintget jobbra, balra, minthacsak maga is gyönyörködne fényes ruhájában. Ott találjuk azután az *aranyos kakukot* (Chrysococcyx) a *karmazsínpiros gyurgyalagot* (Merops nubicus), a *hosszúfarkú légykapót* (Terpsiphone), a *flótás gébicset* (Laniarius aethiopicus) és okvetetlenül a nagycsőrű *tók-madarat* (Buceros erythrorhynchus), melynek — úgy látszik — nagy kedve telik a maga mutogatásában, mert rendszeren a fák legtetéjére, a végső ágakra ül.

Az erdő a madarak hazája; a földtől fel az ég felé törő sudarak legtetéjéig mindenütt honolnak benne madarak: a földön ott szemelgetnek, karpargálnak a *vad gyöngytyúk* és a *frankolin-tyúk* (Frankolinus); feljebb ékes galambok üldögélnek s a kúszó növények ezer indái alkotta szövedékben ott bujkál a *Colius macrourus*, melyet akár *tollas egérnek* (Mäusevogel) is nevezhetnénk, oly utólérhetetlen ügyességgel surran át a legtömöttebb sűrűségeken, melyen semmiféle más állat keresztül nem hatolhat. Mint a kilőtt nyíl, úgy siklik ő keresztül mindenütt. Feljebb a lombok között tarka papagájok, rigók, légykapók, gébicsek, szövő ma-

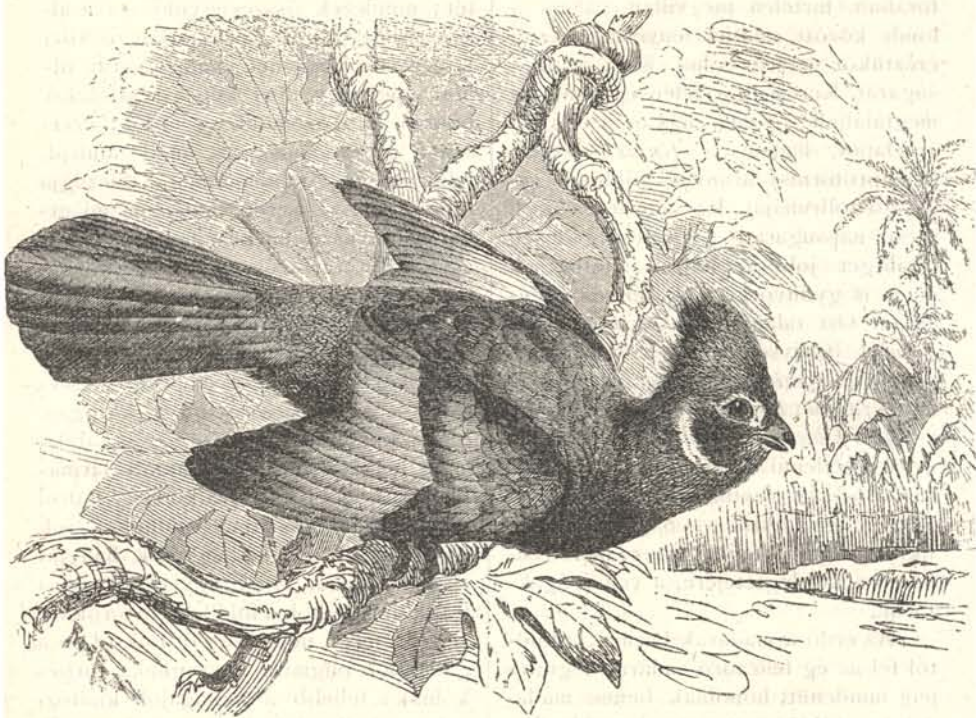
darak népesítik az erdőt. A fák koronája táján sunnyog a bagoly, pihen a sólyom és a sas. Nincs terület, nincs pont, mely néptelen volna; élet, pezsgő élet van mindenütt. Az örökké mozgó madarak rajához hozzájárulnak még a napfényben röpkedő rovarok, továbbá a gyíkok és kigyók, melyek lépteinkre fel-felriadva szisszennek meg itt is ott is, és sietve iramodnak, csusszannak tovább a zizegő haraszton.

Mindez együtt adja az őserdő életét; mindezek összevegyülő szava alkotja meg azt a leirhatatlan őserdei koncertet, melynek hangzavarát fülünk épen úgy nem képes részletekre bontani mint szemünk az erdőt; ezerszavú hang-chaosz az, mely alulról, felülről és mindenünnen telezúgja fülünket. Az őserdő zenéje a mi erdeink tavaszi énekeseinek dallamos zenejével távolról sem mérkőzhetik ugyan, a dalnokok nagy számának változatos szólamai mindamellett megragadó hatást keltenek. Itt éles fütty, ott méla dal, itt szapora csicseregés, ott hosszúra nyújtott károgás, tompa bűgás, panaszos sóhajtás hallik; emitt harsány rikkantás, amott lármás kiáltozás, jobbról sivalkodás, balról harsona-recsegés üti meg fülünket. Sok időbe kerül, míg az egyesek hangját sikerül kilesni. A gyöngytyúk és a frankolin-tyúk a földön tele torokkal zengik pergő nótájokat, a bokrokban a galambok búgnak, kaczagnak, turbékolnak; feljebb a papagájok kiáltoznak, a hollófélék kárognak, a rigók füttyölnek, légykapók, gébicsek locsognak, fecsegnek, karicsálnak és a szövőmadarak fújják ernyedetlenül egyhangú dalukat. Valamennyi szól, beszél, lármázik, kiabál, mintha mindegyik túl akarná kiabálni a többit. Sőt némelyik még meg sem elégszik avval, hogy a maga nyelvén beszél, hanem abban leli gyönyörűségét, hogy mások hangját utánozza. Egyik például úgy mulat, hogy a majmok zsémbelését és moko-gását utánozza; a *sisakos madár* (Corythaix leucotis) meg valóságos has-

beszélő; órákig is elül az ágon és beszélget magamagával, majd hangosan ejtve ki szavát, majd meg olyan korgó hangokat adva, mintha az erdő mélyéből, nagy távrolról kerülne hozzánk a hang.

Fenn, a fa tetején ül a *tók-madár*, melynek neve egytagú „tók“ szavát hangoztatja vissza. Ott ül az ághegyén és komoly arczzal sebes egymásutánban folyvást gyorsabban és növekedő szenvedélyvel mondogatja azt az egyetlen

szót, amely az ő nyelvén szívének minden érzelmét kifejezi éppen úgy, mint a mi fülemülénk bájos éneke. Hogy szerelmi dalának nagyobb nyomatékot kölcsönözzön, taglejtésekkel is kíséri a szót: minden kiejtett „tók“ után bólint egyet fejével. És amint nemes felhevülésében mind gyorsabban és gyorsabban mondogatja, hogy „tók, tók, tók“, feje mind mélyebbre és mélyebbre bólint lefelé, míg végre lelkesültségében — minthogy nagycsőrű



1-ső kép. A sisakos madár.

feje különben is nehéz, — elveszti az egyensúlyt és alábukik. Ez azonban őt legkevésbé sem zavarja meg; szívének forró érzelmeit egy fokkal sem hűti le; a következő perczen ismét ott ül a fa tetején, kezdi ahol elhagyta és ismét eldanolja a szomszédos bokorban hallgató választottjának egyhangú dalát. (L. a 3-ik képet.)

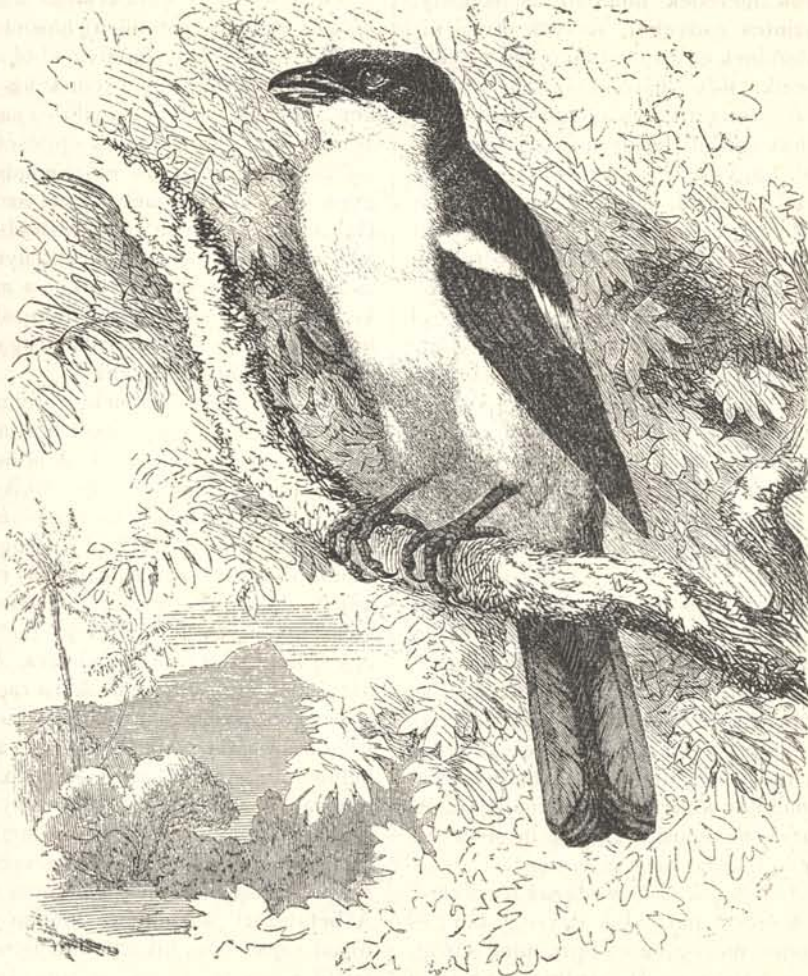
A sűrűségből valami rémes jajgatás, valami siralmas panaszhang hallik; néha fel-felsívít fájdalmasan, mintha

valakit lassú tűzön pörkölnének. — Meggyőződhetünk, hogy e borzasztó hangok létrehozója nem más mint az *erdei íbisz*. És mit jelent ez az ő sirórívó szava? — Mit mást, mint hogy így akarja párjának tudtul adni, vele elhithetni, megértetni, hogy szereti.

Bámulatos, milyen szabályosság rendszeresség, valóságos zenei érzék van némely madár énekében. A *flótás gébics* himjének szép csengő hangja van mint a flótának. Énekét tiszta flótatril-

lával kezd, melyet három csengő hang — alaphang, terc és az oktáva — követ, ezt pedig kellemetlen serpegés fejezi be. Ez egy strófa. Amint e strófa bevégeződött, az ének mindig újból kezdődik és a hangok ugyanabban a sorrendben követik egymást mint az előtt.

És ez sokszor órákig is folyik minden „variatio“ nélkül, hogy az ember szinte ideges lesz tőle. — A közelebbi vizsgálat megtanít bennünket arra is, hogy ezt a taktusos éneket nem egy, hanem két madár, a gúnár és a tojó hozza létre; valóságos duettet énekelnek: a gúnár



2-ik kép. A flótás gébics.

kezd, trillázik és adja a csengő hangokat, a tojó pedig nagyot serpegve befejezi a strófát. És ezt a taktust el nem hibázzák soha.

Óh, az őserdő madár-khórusa, melybe a gyíkok és kigyók zizzenése, a rovarok dongása, bongása, zümmögése mint méla kíséret vegyül, nagyszerű,

magasztos és megragadó, ha nincs is meg benne a mi érdeink dallamossága.

—

Ha az ember az erdőben hosszabb ideig bolyong, alkalmá nyílik a madarak családi életébe is bepillantani.

A tavasz nemcsak virágot nyit az ágakon; dalt is fakaszt a madárajka-

kon. A dal szíveket hódít és minden dalos megtalálja élete párját. Majd elnémul a dal; a családi gondok lépnek előtérbe és a fűrgé népség munkába merülve a legkülönbözőbb módokon fáradozik a fészeképítésben.

A *gyurgyalagok* a vízmosások és folyók meredek falaiban ásnak mély, vízszintes csöveket, melyek belül kiöblösödnek és a tulajdonképeni fészket képezik. Két—háromszáz pár fészkel 5—6 □ méternyi területen; lyuk lyuk mellett van oly sűrűn mint a rosta nyílásai, hogy az egyes csövek között alig marad válaszfal. A csövek lakói szakadatlanul járnak-kelnek, jönnek-mennek; egyik ki, másik be örökkön-örökké, és mindegyik megismeri a maga portáját, egyenesen neki repül, soha el nem téveszti, mintha csak meg volna számozva. A párok házasságában a legszebb egyetértés, gyöngédség, és egy akarat — természetesen az aszszonyé — urakodik. Boldog megelégedésben üldögelnek egymás mellett az ágon, tollászokodnak, enyelegnek, évelődnek, amint csak a boldogsággal telt szívek képesek. Amit az egyik cselekszik, azt jóváhagyja, abban örömetleli a másik, egy szóval mindent egymás kedvére tudnak tenni. Ha a hamiskás, csintalankodó férj el-elrebben az ágról kedves élete párja mellől, az aszszonyka olyan bizalmas, olyan édes pillantást vet utána és örömben úszó szemekkel kíséri minden mozdulatát, mintha mondaná: „hiába incselkedel, úgy is tudom, hogy szeretsz“.

Érdekes a *szövő madarak* fészkelése is. 6—800 pár lakik egy-egy fán; és ez mind mozog, mind épít, mind sűrűg, forog, csicsereg és buzdítja egymást a munkára; száz elrepül, száz visszatér és hozza szájában a válogatott növényrostot vagy fűszálat ahhoz a mestéri fészekhez, melyet méltán bámulunk. Készen, félig készen százával csüngenek alá a zacskó alakú fészkek a fák ágairól; mindenütt fészek van, ahova a szem csak tekint. Elképzelhetjük, micsoda élet van egy ilyen gyarmat-

ban! A szövő madarak szenvedélyes, fardhatatlan építők: sokszor megteszik, hogy a kész fészket szétbontják, csak azért, hogy újra építhessenek. E madarak közt a hímek a fészeképítés mesterei, nem a tojók, mint más madaraknál.\*

A kolibrikra emlékeztető *nektariániák* (*Nectarinia metallica*), hasonlóan a mi *függőczikénkhez*, fapelyhekből a legvékonyabb ágakra igen remek kis fészket építenek, melynek nyíló és záródó ajtaja van. Ők a fészek építését úgy intézik, hogy bejárása előtt mindig legyen egy levélke, mely ajtóul szolgál. Ha a madár benn ül a fészekben, a levél állásánál fogva ráborul a nyílásra és a fészket eltakarja; mikor a madár ki akar jönni, az ajtócskát félretolja és kirepül, mire az ajtócska rugalmas volta miatt újra lezáródik.

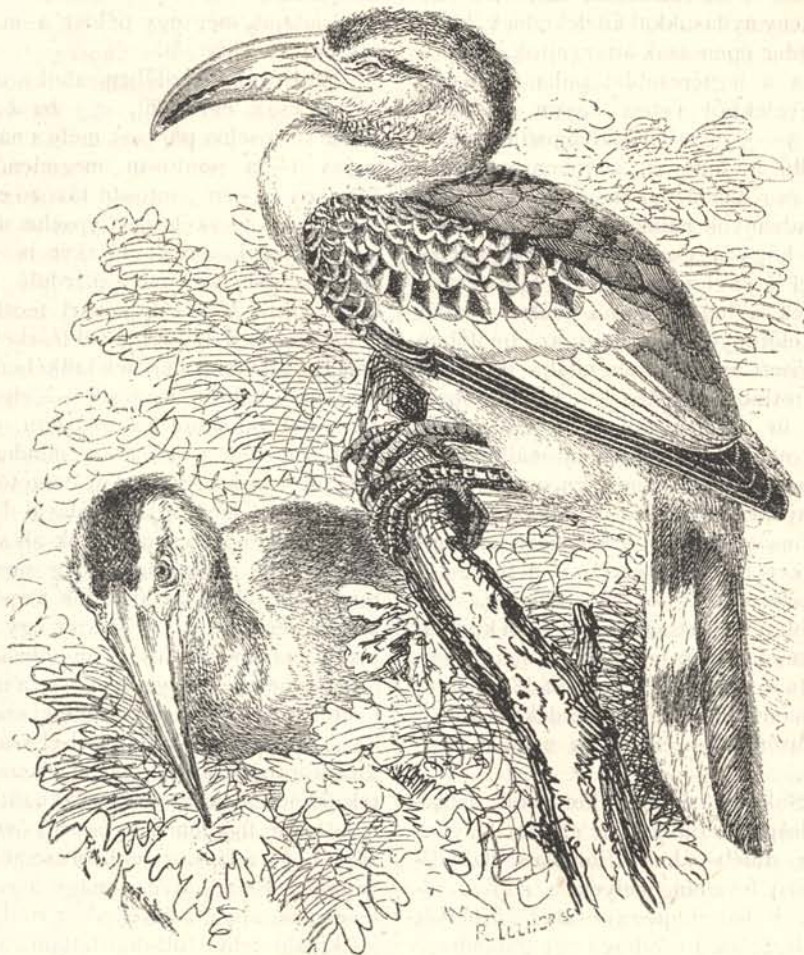
A *tókmadár*, melynek szerelmi dalát minden bizonynyal siker koronázta, szintén berendezi fészket. A hites-társak együtt indulnak útnak, és kikeresnek családi tűzhelyül valami jó tágas, nagyszájú faodút. A tojó bemegy az odúba és legelőször is a pudvás részket vagdalja le, hogy lakóhelye téres, tágas legyen, és hogy a lágy pudva jó ágyat képezzen tojásai számára. A gúnár most elrepül; nemsokára ragadós agyaggal tér vissza és mindaketten elkezdik az odú száját befalazni: a tojó belülről, a gúnár kívülről. A gúnár folytonosan szállítja a szükséges anyagot. Így befalazzák az odú egész nyílását, csak éppen egy keskeny (1 cm. széles és 10 cm. hosszú) hasadékot hagyva rajta. A befalazott nőstény az odúban 3—4 tojást tojik, ráül, kikölti, fiait felneveli, vedlik és — nevezetes! — börtönében még tetemesen meg is hizik. Igen, mert míg ő odabenn az ivadék gondozásával foglalkozott, hűséges férje reggeltől estig nem csinált egyebet, mint szakadatlanul hordta neki és fiainak az ele-

\* A budapesti állatkert madárházában szemléltethető e madarak érdekes működése; Brehm is felhívta rá a közönség figyelmét.

delt és gondosan táplálta őket a meghagyott keskeny résen át. — Elgondolhatjuk mennyi fáradságába kerül a szegénynek feleségét és éhes fiókjait kielégíteni! De ő lelkiismeretesen teljesítette a férj és apa kötelességét: fe-

lesége szélesre hizott, ő pedig valóságos vázzá soványodott.

Egyszer egy mimóza alsó ágai között feltűnő nagy, kupola-forma, mintegy két méter átmérőjű és majdnem olyan magas fészket találtam. — Ön-



3-ik kép. A tók-madár.

kénytelenül arra gondoltam, hogy valami sas- vagy keselyű-fészket látok, csakhogy — gondoltam ismét — a halász-sas fészke sokkal kisebb, a keselyűk pedig nem igen szokták az erdőben a mimózákra építeni fészkeket. — A fészkek tetején ott láttam egy kis füles-baglyot; de ezt sem tarthattam a fészkek gazdájának, mert ezeket más

fészkeken is lehet az erdőben látni. Ki hát az építője? — Felmásztam egy szomszédos fára, hogy a fészkek gazdáját vagy lakóit kikutassam. És nagy meglepetésemre az a közönséges madár repült ki belőle, melyet estelenként oly gyakran láttam a patakok partján halászgatni; meggyőződtem, hogy e meglepő fészkek a barna gém (*Scopus*

umbretta) tulajdona. Mindent gondoltam, mindent hittem, csak azt nem, hogy ezt a fészket gém építette. A beboltzott fészek ágakból és sárból mesterileg van összeállítva; belsejében három külön szobát rejt: a hálósobát, ebédlőt és az előszobát, melyek olyan keskeny nyílásokkal közlekednek, hogy a madár épen csak átfér rajtok. A hálószoza a legtéresebb; puha káka- és sáslevelekből vetett ágyon itt üli a tojó 3—5 tojását. A középső helyet az ebédlő foglalja el, melyben csontok, friss és rothadásnak indult hal- és békamaradványok halmaza hever, jelöl anan, hogy a gondos férj bőséges eledellel látja el a tojásán ülő hitestársát, akinek a hálósobából csak a nyakát kell előrenyujtania, hogy az ebédlőben a terített asztalon megtalálja a legválogatottabb ételeket. — Az előszoba a házi úr tartzkodóhelye; egész álló nap ott csücsül ő és az ajtónálló szerepét viszi; figyel mindenre, ami a fészek környékén történik, örködik családja biztonságá felett, figyelmeztetve a bennlevőket minden veszélyre s intve — ha szükséges — menekülésre. Nagyobb udvariasságot egy férjtől kívánni csakugyan nem lehet: nem elég, hogy dúsan látja el nejét és családját eledellel, hanem biztonságuk érdekében még az ajtónálló szerepét is magára vállalja.

Sokszor a legkülönösebb szomszédságra is bukkan az ember. Ugyanazon duléb-pálma (*Borassus flabelliformis*) levelein, melyek a *rőtfejű sólyom* (*Falco chiquera*) családi tűzhelyét rejtik, fészkel rendszeren egy galambpár (*Columba guinea*) is, és a szomszédok — mint többször meggyőződtem — a legbékésebb barátságban élnek. A sólyom és a galamb! Hiszen a sólyom éles csőrének egyetlen vágásával halálos sebet ejthet a galambon! A rejtvényt az oldja meg, hogy ez a sólyom csak a *repülő madárra, s csakis a kisebbekre*, nevezetesen pintyekre és szövőmadarakra tör, és így a galamb fiait bántatlanul hagyja. Így nőnek fel a só-

lyom- és a galambfiak egymás tőszomszédságában békésen, háborítatlanul. Ha azután anyányiak lettek, akkor szárnyra kelnek, és ezek jobbra, am azok meg balra véve újtjokat, elszélednek és folytatják szüleiktől örökölt életmódjokat.

Lássunk még egy példát a madarak családi életéből.

Él itt az őserdőben, ahol a dóm-pálma csak előfordul, egy *kis kazári fecske* (*Cypselus parvus*), mely a nálunk május 1-jén pontosan megjelenő és augusztus 1-jén pontosan távozó európai kazári fecskéhez, (*Cypselus apus*) mindenben hasonlít; fészket is ezek módjára ostyaszzerűvé szilárduló nyálából építi.\* Már a mi kazári fecskénk is nevezetes dolgokat mivel fészkelésénél. Ha alkalmas helynek szűkében van — ami gyakran megesik — elveri a seregélyt odújából és tojásaira, vagy fiókjainak fejére tollakat, mindenféle gízgázt rárak, a tojásokat összetöri, a kicsinyeket megfojtja, nyálával bera-gasztja és úgy csinál rajtok alkalmas helyet saját tojásainak. Még nevezetesebb azonban az őserdők törpe kis kazári fecskéje. — Egyszer egy tisztáson magánosan álló dóm-pálma öt-lött szemembe, melynek magasra nyúló lombja körül nagy csicsergéssel számos kazári fecske repkedett; el-el szálltak a fa koronájától, meg ismét visszasiettek feléje és eltűntek a lomb között. Ez felköltötte figyelmemet és arra ösztön-zött, hogy a fát közelebről szemügyre vegyem. Feltekintve a nagy legyező-levelekre, apró, a levél sötét zöldjéből jól kiváló fehér foltokat láttam rajtok. Felmásztam a fára, és nagy meglepé-tesemre azt találtam, hogy ama fehér foltok mind a törpe kazári fecskék fészkei. A fészek nyállal bevont pamutszálakból építvék és ugyancsak nyállal vannak a majdnem függélyesen lecsüngő levéllemezre ráragasztva; olyan laposak és sekélyek, hogy az

\* A khinai ehető fecskéfészkek is ilyenféle madarak (*Collocalia esculenta*) építmé-nyei és ugyancsak nyálból készülnek.

ember azt hiszi, a leggyengébb szél, mely a levelet megmozgatja, kilódítja belőlök a tojást vagy a fiókokat. Én is, hogy a fészkeket és tartalmukat egész közletről vizsgálhassam, nagy óvatossággal húztam magam felé egy levelet; amint pedig a fészkekhez nyúltam, rendkívüli volt meglepetésem, mert a tojások, sőt a fiókok is mind oda voltak ragasztva a fészkek aljához. Természetes, hogy ilyen okos elővigyázat mellett lengetheti a szél, csapkodhatja a vihar a levelet, a tojás és a kicsinyek védve maradnak haragja ellen. — Ki adta ennek a kis madárnak a lelkébe azt a gondolatot, mely nélkül lapos kis fészkekben csakugyan nem tudna nevelni magzatot?!

Az őserdőt ábrázolni akaró festményeken a fák lombjai és a kúszó növények indái alatt rendszeren ott látjuk az oroszlánt, a tigris, vagy legalább is a leopárdot, mintha bizony azoknak az állatoknak egyéb dolguk sem volna, mint a művész urak elébe állva modellül szolgálni. Az ilyen őserdei képek — biztosíthatom önöket — mind hamisak, az igazságot meg sem közelítik. Nappal nem igen lát az ember az őserdőben emlős állatot; legfeljebb néhány nappali majmot vagy az ágakra csimpeszkedett alvó denevéreket. A szürkület és az éj az az idő, mikor ezek rejtekeiket elhagyják, hogy eledelök után bekóborolják az erdőt, legelőt, folyó-vidékeket. Ott vannak ők ugyan nappal is az erdőben, az igaz, csak hogy az ember nem látja őket, még pedig azért nem, mert először a sűrűség rettenetes, átláthatatlan, másodsor meg az állatok színezése annyira hasonlít környezetükhöz, hogy a leggyakorlottabb szem sem veszi őket észre. Megesik hogy a nyugvó oroszlán mellett 8—10 méternyire megy el az ember, anélkül hogy meglátná. A jaguárt 15 méternyi távolságban nem ismerjük fel. Egy 3—4 méter hosszú krokodil szemünk láttára fut be a bozót közé és mi nem vagyunk képesek meg-

látni. Hábesben egy leopárd megsebezve 10 méternyire volt tőlem a bokorban és én nem bírtam kivenni; a bokrosárgulóleveleiszámtalanárnyékvetésökkel maguk is óriás leopárdbőrt alkottak és a leopárd tökéletesen elveszett közöttük; úgy tetszett, mintha az ő ruhája is az egészhez tartozott volna; csak akkor láttam meg, mikor villogó szemeit felfedeztem.

A *Űrpe antilópe* (*Neotragus Hemprichii*), mely akkora mint egy őzborjú az antilópék kecses testalkatával és arányosságával, az erdőszélek bokros téerein párosával él és elég gyakori; hónapokig járhat-kehet mégis az ember e vidéken, anélkül hogy csak egyszer is látná; még akkor sem látja meg, ha a négerek, sólyom-szemökkel felfedezve, váltig mutogatják a bokrot, a sátorszerű lombozatot, melynek sötétében nyugodtan áll. Ott van, ott áll előttünk mereven mint egy szobor és a hozzá nem szokott szem még sem látja. Zöldes- vagy kékes-szürkébe menő rókabarna színe annyira hasonlít a bokoralji ágak és levelek képezte sötét árnyéklathoz, hogy maga is mintegy részévé válik az erdőnek: fülei a levelekhez, szemei a levelek közti sötét terekhez, merev lábai élettelen ágakhoz hasonlítanak. — Ez a csalódás azonban csak addig tart, míg az ember ki nem ismeri, ki nem tanulja szokásait. Mikor én egyszer észrevettem, hogy ember közeledtére mint könnyű árnyék hussan el a bokorba és a bokornak épen a nyílt, ág nem fedte sötét helyén mintegy maga is bokorrá merevedve áll meg, akkor már tudtam, hol és hogyan kell őt keresnem; és ez időtől fogva — úgy szólván — mindennapi kenyerem lett a törpe antilópe.

És a csalódás eme játékába minden állat beleviszi az embert; még a majmok is. A majmokat, nevezetesen a félmajmokat, melyek a fák vastagabb ágain összekuporodva pihennek, mohokkal és zuzmókkal benőtt fagörcsnek nézi az ember.

Az őserdő — mint már említettük is — csak egyes ösvényeken járható. Az ilyen helyekre sereglenek az állatok; e tájakon folytonos vándorlás látható: egyik jön másik megy örökös egymásutánban. A tavasz megnyilta ezer fajta madarat csal a lombok közé; a közép-európai tél ideje ide kényszeríti a mi vándorainkat is, melyek Afrika őserdeiben épen olyan otthonosan érzik magukat mint Európa ligeteiben.

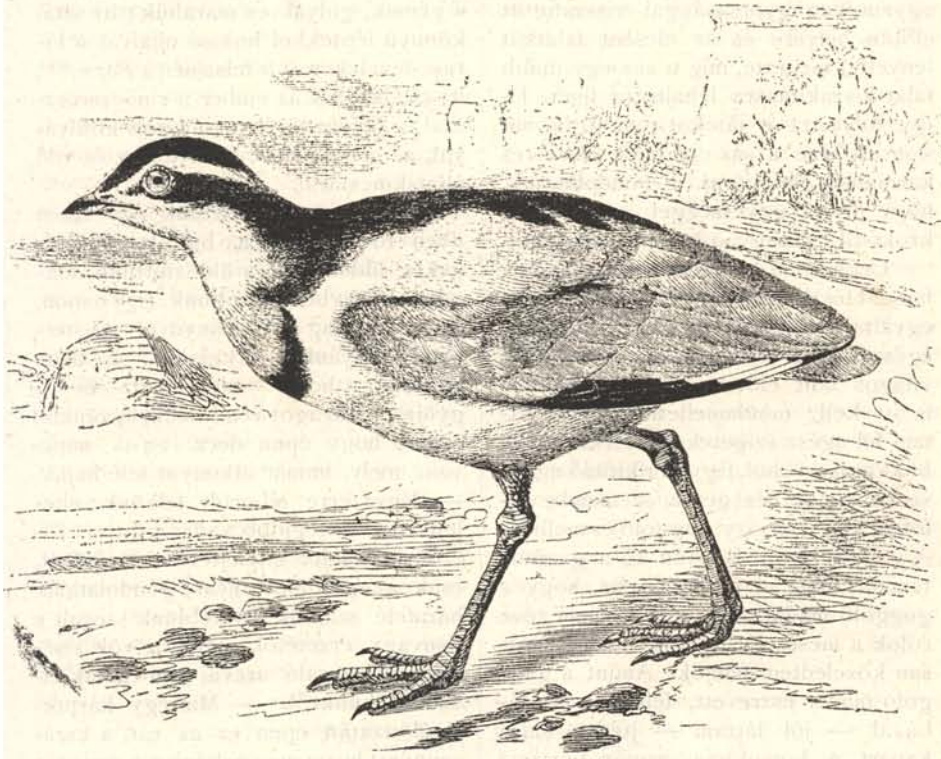
Változatos képeket tárnak elének a folyók. Az esőzések időszakában színgtelnek meg medreik és az apró szigeteket felett piszkos habok hömpölyögnek. Ez időtájt alig lát itt az ember más állatot, mint a *vízi lovat* (Hippopotamus) mely, hogy lélegzetet vegyen, ki-kidugja otromba nagy fejét az iszapfestette vízből. Ilyenkör a krokodilokat sem láthatjuk, ha mindjárt nemzsegnék is közelünkben; legfeljebb holdvilágos éjjel sejtí az ember, hogy a víz felszíne alatt úszik egyik, másik, amint rücskös hátpaizsai végighasítják a síma tükröt és a holdfényben meg-megcsillannak a gyenge habfodrok. — Ha azonban a víz apad és egyik sziget a másik után bukkan elő sűrű növényzetével, tarka madársereg népesíti be a folyót: a szigetek partjain a legkülönfélébb darvak, gólyák, gémek, ibiszek, szalonkák álldogálnak, járdogálnak, futkosnak, játszadoznak, kergetődznek, a legkülönfélébb hangok zsvájával töltve meg a levegőt; a parttól távolabb kacsák, ludak és más úszó madarak úszkálnak, bukdácsolnak, sűrögnek, forognak, sápgognak, rápognak, gágognak minden kigondolható hangnemben. Egy ízben három álló napig utaztunk folytonosan madár-raj között, pedig csónakunk vitorlájába erős szél kapaszkodott és gyorsan szállította tova. — Megjelennek ekkor a szigeteken a krokodilok is: húszan, harminczan fetregenek egyegy homokzátonyon, mint mindmeganynyi fatuskó; sütkéreznek, oda fordítják pánczélos hátukat az égető napsugaraknak, hadd melegítsék át a vastag csontpaizsokat; a napsugarak hatásának

kellemes érzése alatt azután elalélnak, lábaik bebicsaklanak, hasuk a homokra zuhan, szájok felnyilik és — a vízi szőrnyetegek álomba merülnek. Ott alusznak tátott szájjal, hatalmas fog-soraikat mutogatva, egész nap.

Érdekes, hogy vannak madarak, melyek e rabló haramiákkal jó lábon állanak, ijesztő fogaiktól és félelmes torkuktól egy cseppet sem félnek. A krokodil-tanyákon nagy számban és olyan gondatlanul futkároznak azok a szalonka-féle kis madarak, melyeket a régiek „Trochilus“-nak neveztek és a hierogliph-írásban az *U* betűt jelképezték, mintha csak a legbizalmasabb baráti körben lennének. Ezek azok a madarak, (Hyas aegyptius), melyekről már Herodot és Plinius megírták, hogy a krokodillal „barátságos viszonyban“ élnek. És én csakugyan meggyőződtem, hogy a történelem atyjának emez állítása nem mese, hanem valóságos tény; saját szememmel és sokszor láttam, hogy egy ilyen fürge kis madár rászáll az alvó fenevad hátára, összevissza futkorász rajta, mintha az a piszkos, zöldes krokodil-hát csak egy darab gypszoanyag lenne: gyorsacska léptekkel végig tipeg rajta, jobbra néz, balra vigyáz, ide kukkan, oda kukkan, megtekinti ezt a paizst, azt a paizst, vizsgálódik, nincs-e rajta valami rátapadt piócza, féreg vagy kukac; — ráfut a krokodil orra hegyére és onnan tekint be a veszedelmes állat szájába; megkutatja gyilkos fogait, vajjon nem maradt-e közöttük a hatalmas állat lakomájából valami ételmaradék, a mihez ő könnyen hozzájuthatna; és ha talál, elég merész oda benyúlni és a darabkákat ki is szedgeti, mint valóságos „élő fogpiszkálója“ a krokodilnak. Ez mind igaz. Csakhogy a „barátságos viszony“ magyarázata más, mint az, amelyet a régiek adtak. A krokodil lelkülete a barátságos érzelmekre nem igen hajlandó, jó indulat az ő keblében nem honol; és nem is azért túri ő e kis madár túlbizalmas merész ségeit, mintha szívesen venné tőle a

fogpiszkálást vagy felfogná szolgáltatáinak értékét, hanem pusztán csak azért, mert *nem tud rajta kifogni*. Ez a kis madár ugyanis, mint a fővenyfutó szalonkák általában, rendkívül élénk, mozgékony, szemes, ügyes és fürge, azonfelül a krokodilnak, melylyel együtt növekedett fel, minden mozdulatát, minden szokását a legpontosabban ismeri: gondtalanul jár-kei a hátán, fején és nyugodtan szedegeti ki fogai

közül az ételmaradékot, vagy inyéről és állkapcsáról az odatapadt férgeket, hanem a szájüregébe már nem megy be, jól tudván, hogy „nem jó a nagy urakkal egy tálból cseresnyét enni.” Más részről a krokodil csakugyan hideg vérrel tűri az ő pajzánkodásait, szolgálattételeit és nem is igyekszik őt megfogni, — jól tudván, hogy ez úgy sem sikerül neki soha. Különben valami barátságos viszony mégis van



4-ik kép. A krokodil-őrző.

közöttük. A Trochilusnak figyelmes szeme, élénk megfigyelő tehetsége gyors ítéllete és éles hangja van. Ember, csónak, négylábú vagy bármely állat közeledtére, melyet ő gyanúsna kiítél, hangos kiáltásokban tör ki, így adván tudtul a lomha krokodiloknak és mindazoknak az állatoknak, amelyek intő szavára figyelni akarnak, hogy veszély közeleg. A krokodilok értik is az ő vészkiáltását és gyorsan czuppognak le mentő elemökbe, a vízbe. Az

arabok ez okon „krokodil-őrző“-nek nevezik e madarat.

Milyen ügyes és számító tud lenni ez a krokodil-őrző, azt különösen egy sassal szemben tapasztaltam. Egy tavi sas nagy halat fogott; leszállt vele a szigetre, rátette lábait, megmarkolta, hogy csőrével szétmarczangolva, meg-egye. Belevágott csőrével s egy-egy falatot kiszakítva belőle, magasra emelt fővel nyelte le. Tudni való, hogy a sas másként a falatot nem nyelheti le,

mint ha a nyakát kinyújtja és a fejét felemeli. — Egy *Trochilus* ezt kileste és a maga jóvoltára fel is használta. Tisztességes távolban, a sas csőre és körmeinek hatáskörén kívül állott a lakmározó sas előtt és figyelmesen nézte, mikor szakít az ki egy izomnyalábot és mikor kezd hozzá annak a lenyeléséhez. Abban a pillanatban, mint a villám termett ott a hal mellett, a sas kikezdte helyről egy csipetet ellopott, ugyanolyan gyorsasággal visszafutott előbbi helyére és az elcsent falatkát lenyelte, megette, míg a sas egy újabb falat kiszakítására lehajtotta fejét. És így folytatta e játékot tovább is, mit sem törődve a sas csőrének élével és karmainak hegyével. Elgondolhatjuk, hogy ilyen ügyességgel szemben a krokodil csakugyan semmit sem tehet.

Legjobban bámultam e madár furfangját fészkelésénél. Fészkelése, tojása egyáltalában ismeretlen volt. Minthogy egész életét a folyók szigetein tölti, világos volt előttem, hogy fészkelnie is itt kell; mindamellett hiába kutattam fel egész szigeteket, fészkére nem bukkantam sehol. Egyszer kitűnő meszelátómmal nézegetve, szemembe ötölt a szigeten egy guggoló és mellette egy álló *Hya*. Rögtön az a gyanúm támadt, hogy az fészkelő pár, hogy a guggoló madár tojáson ül. Le nem véve rólok a meszelátót és szemeimet, lassan közeledtem feléjük. Amint a guggoló madár észrevett, felugrott és lábával — jól láttam — jobbra-balra kapart. a homokban, azután párjával együtt elfutott. A helyet még mindig szemmel tartottam és odaérve, amint kezemmel a homokba nyúltam, három tojás került a markomba. Most lett világos előttem, miért kerestem én hiába az ő kelme fészket; hát a ravasz madár veszély közeledtére homokkal szórja be tojásait, és fészket egyenlővé teszi a sziget talajával!

Bár az őserdő állatokban mindenütt gazdag, igazi állat-kincstárát tulajdonképpen az esővíz alkotta tavak képezik.

Nemcsak madarak, emlősök is nagy számban tanyáznak itt. Ezekben tenyészik a szent lótusz-virág, a papírusz-növény és partjaikat sűrű erdő szegélyezi. Az ilyen tavak gyakran 2—3 pár viziló szülői örömeinek tanui; ide húzódnak, hogy fiaik felnevelésében ne háboríttassanak. Itt tanyáznak a pelikánok, a *kigyónyakú madarak* (*Plotus*),\* melyek nyaka, különösen ha úsznak, a kigyók mozgására emlékeztet; itt álldogálnak a gémek, gólyák és marabúk; itt sétál könnyű léptekkel hosszú ujjával a lótusz-leveleken a víz felszínén a *Parra*\*\* ; itt találkozhat az ember a rinóceroszszal, a hiénával és az állatok királyával, az oroszlánnal. E tavak az őserdő állat-kincstárai.

Négy napig vadásztunk egy ízben ilyen tó környékén; bujtuk a sűrűségeket, üldöztünk és üldöztettünk, sokszor veszélyben is voltunk. Egy napon, amint gazdag zsákmánnyal megterhelve tanyáinkra érkeztünk és azon voltunk, hogy naplóinkat és a gyűjtött anyagot rendezzük, eszünkbe jutott, hogy épen decz. 24-ik napja van, mely immár alkonyat felé hajlik. — Egyszerre elborult lelkünk; elfelejtettük a legjobb vadászatot, az őserdő kincseit; elfelejtettünk mindent, csak az „otthont“ nem; gondolataink hazafelé szálltak és keblünk szorult a honvágy érzetétől, melyet török kísérről vigasztaló szavai sem tudtak elűzni lelkünkről. — Mintegy kárpótlásul azután épen ez az est, a karácsonyest hozta meg nekünk azt, ami után régóta áhítottunk, karácsonyi ajándékkül nyújtotta, amit eddig hiába vártunk, hiába kerestünk.

Az est leszállott. Az erdő a hold fényében úszott és a vízparton még átjárhatatlanabbnak látszott mint nappal. A nagyobb fák ágai, lombjai fantasztikus alakzatokká fonódtak saját árnyékukkal. Ez az a szépség, aminek neve nincs. — Kezdetét veszi az őserdő rendes esteli zenéje: megpendí-

\* Úszó madarak, hosszú nyakkal.

\*\* Vízi tyúk-féle madár

titik zengő húrjaikat a dalos *kabóczák* (Cicada); dongani, bongani, zümmögni, dúdolni kezdenek a bogarak; felhangzik egy kis béka érczes csengő szava; belevegyül a bagoly sóhajtása, melyre a kis kukik kaczagása felel; fejünk felett a kecskefejő (Caprimulgus) klap-pog, a tó felől a gázló és uszó madarak zsidobongó lárma hallik át. Mozdul a folyó, mozdul az erdő. A víz tükrén hemzseg a krokodilok raja és ki-kibukkan a vízi ló otromba feje; a tűz körül a levegőben nagy denevérek csapongnak; egyes fákat tökéletesen elleptek a világító bogarak, és mindmegannyi, mintha csupa apró csillagokkal volna behintve, óriás karácsonyfaként ragyog ezernyi ezer világával. Az erdőben megszólal panaszos hangján egy sakál s utána vonítja ugyanazt a nótát tíz, húsz és több; a hiéna erre rikítva felordít és a borzasztó khórusba belemenydörög az oroszlán, hogy csak úgy hangzik, csak úgy zúg az erdő.

Most minden elnémul; egy perczig csend van, — azután kezdődik a zene újból: a kabóczák újra czirpelnek, a bogarak donganak, a béka újra szól; a bagoly rikoltoz, a sakál üvölt, a hiéna ordít; megijedve kiált egy-egy majom és rémülten szökik fel az antilope. — De hallga! — egyszerre mi hangok reszkettetik meg a levegőt, mintha az utolsó ítéletre szólító harsonák töltenék be a mindenséget!

Arabjaink egyszerre örömrivalgásban törnek ki és felkiáltanak, hogy „elefántok, elefántok!“.

Az erdő sűrűjéből távoli törtetés jelzi közeledésüket és nemsokára észreveszszük, hogy a folyó szegélyéből nagy, sötét alakok válnak ki és a vízbe mennek, ahol orrmányukat teleszíva szomjukat oltják és hátukat is meglocsolják.

Hónapokig jártuk az őserdő avarát, de elefántcsordákat látni soha sem volt szerencsénk. Ezt a szerencsét a karácsonyest hozta meg nekünk ünnepi ajándokul.

Az elefántok eloltva szomjukat és megfürödve, megfordultak és elhagyták a vizet. Felemelt orrmánnyal ügettek, száguldottak vissza az erdő felé; trombitájok újra megharsant, zúgott, viharzott mint az ércszavú tárogatók üdvözlő szózata, mintha a „magas menyekbe“ törő „hozsánna“ lett volna az őserdő nagy templomában a karácsony ünnepéhez; azután eltűntek, elnémultak megint.

Köröttünk az imént megrettent és elhallgatott esti dalosok most újra megszólalnak: czirpelnek, donganak, bonganak, zümmögnek, zengedeznek újra egész a késő éjszakáig. Sokszavú énekők lágy altató dalként lebeg az őserdő felett, mintha „békességet“ hirdetne „a Földön a jóakarátú emberek“.

P. J.

## TÁRSULATI ÜGYEK.

*Fegyzőkönyvi kivonatok a társulat üléseiről.*

### IX. VÁLASZTMÁNYI ÜLÉS.

1881, jan. 12-ikén.

Elnök: SZILY KÁLMÁN.

Titkár előterjeszti a közgyűlés napirendjét. — A napirend megállapíttatik.

Titkár felemlítve, hogy az alapszabályok értelmében a választmány köteles a közgyűlésnek a megválasztandó választmányi tagokra ajánlatot tenni, kéri a választmányt, tegyen erre nézve ajánlatot. — A választmány az ajánlatot megteszi, és a titkárságot megbízza, hogy az ajánlottak neveit nyoma ki s terjeszse majdan a közgyűlés elé.

Br. Eötvös Loránd a physikai bizottság

részéről jelentést tesz a physikai pályázat eredményéről, melyből kitűnik, hogy a három pályamű közül kettő kiválik; egyik a tárgy teljes felkarolása és ügyes összeállítása, másik az anyagnak gondos, szakszerű és korrekt tárgyalása által. Ennek alapján a bizottság indítványozza, hogy a pályadíjat a választmány kétszerezze meg és a jelzett két munkát egyenként díjazza 300—300 frttal. — A választmány a physikai bizottság véleményét magáévá teszi és — tekin-



# Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)



## A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

## Az alábbi feltételekkel:



**Nevezd meg!** — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).



**Így add tovább!** — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

## Az alábbiak figyelembevételével:

**Engedély** — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

**Közkinccs** — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

**Más jogok** — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.